

Nederlands Dagblad

Christelijk betrokken

Cultuur

En de mens, hij modderde verder

Geplaatst: 18 juni 2010 12:11

door Nelleke Vermeer

Tijdens vakanties in Frankrijk zorgen ze voor komische taferelen: Nederlanders die een openbaar toilet opzoeken, maar terugdeinzen voor wat ze aantreffen. In plaats van een wc-pot zien zij een spoelbak met een gat in het midden, waarboven zij moeten hurken. Alleen de doorzetters wagen het erop.

Volgens Bill Bryson, schrijver van *Een huis vol*, gaan anekdotes over toiletgebruik altijd over mensen uit het ene land, die geschokt zijn door de gewoonten in een ander land. Hij noemt er leuke voorbeelden van in zijn boek, dat gaat over de mens in zijn vertrouwde omgeving: z'n huis. Bryson ontdekte dat er achter alledaagse voorwerpen en gerieflijkheden een grote, veelbewogen geschiedenis schuilt. „De hele wereld zit in je huis.”

Pastorie Bryson speelt de onderzoeker die door zijn eigen huis dwaalt. Het is een voormalige pastorie op het Engelse platteland, gebouwd in 1851 voor de 29-jarige dominee Thomas Marsham. De dominee had een huishoudster, een hulpje en een tuinman, trouwde niet, maakte geen carrière en liet geen spannende verhalen na. Bryson gebruikt de dominee en zijn woning slechts om structuur in zijn boek aan te brengen. Per kamer begint hij een nieuw hoofdstuk. Hij vertelt over wat zich vroeger in zo'n kamer afspeelde of wat er voorafging aan de komst van de faciliteiten die er nu zijn.

Zo is de badkamer goed voor een hoofdstuk over riolen, waterleidingen, vervuild drinkwater en de ontdekking van de hygiëne. De meterkast is aanleiding voor een hoofdstuk over de komst van elektriciteit, verlichting en huishoudelijke apparaten. De verhalen van Bryson zouden gemakkelijk ontaarden in gekeuvel, ware het niet dat hij een getalenteerd en bevlogen verteller is. Zijn boek is goed vertaald en heeft een uitvoerig namen- en zakenregister.

Bloedzuigers Bryson beschrijft de spectaculaire ontwikkelingen in negentiende-eeuws Engeland, waarvan dominee Marsham getuige was. Marsham werd in 1822 geboren in een omgeving die verlicht werd door kaarsen, waar bloedzuigers gebruikt werden, waar te voet gereisd werd en waar het nieuws traag en van ver kwam. Hij maakte de komst van stoomschepen en sneltreinen mee, telegrafien, fototoestellen, sanitair binnenshuis, gaslampen, antiseptische middelen, anesthesie, diepvriezers, telefoons, elektrisch licht, geluidsopnamen, auto's, vliegtuigen, wolkenkrabbers, films, radio en tienduizenden kleinigheden, van eenvormige stukken zeep tot grasmaaiers. Marsham stierf in 1901.

MoraalHet valt Bryson op dat de mens voortdurend streefde naar comfort. Maar er is meer te zeggen over de geschiedenis van het huiselijk leven. Wie Bryson leest, ziet ook dat de ontwikkelingen in en om het huis een veranderende moraal weerspiegelen. Opvattingen over kinderarbeid, opvoeding, seksualiteit, de waarde van het leven en de omgang met andere mensen wijzigden. Het blijkt vooral uit het hoofdstuk over kinderen, geschreven naar aanleiding van een vertrek dat eigenlijk als kinderkamer bedoeld was.

Tot ver in de negentiende eeuw was kinderarbeid in Engeland toegestaan en golden er nauwelijks beschermende regels. Meer dan nu waren kinderen overgeleverd aan de nukken, noden en inzichten van volwassenen in hun omgeving. Zes-, zevenjarige arbeiderskinderen moesten zwaar werk doen. Ze werkten in de mijnen, waar ze met hun tengere lichamen gemakkelijk in de smalste spleten konden kruipen. Een groot deel van het jaar zagen ze nooit zonlicht, zodat ze een gevaarlijk tekort aan vitamine D opbouwden.

Langzame vergiftigingIn keramiekfabrieken moesten kinderen lood- en arseenresten uit potten verwijderen. Na een langzame vergiftiging kregen ze beroertes en verlammingen. Jongens van vijf jaar moesten schoorstenen vegen. Kruijpend gingen ze door de krappe, bochtige rookkanalen, niet zelden tot spoed gedwongen door een bos brandend stro op het onderliggende haardrooster. „Ze begonnen eerder, werkten harder en gingen eerder dood dan welke andere categorie ook”, aldus Bryson.

Het verbod op kinderarbeid bracht verlichting, maar loste niet meteen de problemen op. Veel kinderen zwierven door de straten van Londen, zonder voedsel, zonder veel kleding, zonder naar school te kunnen gaan. De rijkere bedeelde kinderen hadden hun eigen kwellingen. Kinderen van welgestelden moesten gehoorzaam, plichtsgetrouw, eerlijk en hardwerkend zijn. Ze moesten hun emoties bedwingen met een stiff upper lip, werden weinig geknuffeld en vaak bang gemaakt door moraliserende verhalen en kindergedichten, waarin strenge straffen stonden op kleine overtredingen.

Verklaringen*Een huis vol* stemt tot nadenken. Hoe ver kan de mens gaan als hij door honger, armoede en onwetendheid gedreven wordt? Waarom keuren de mensen nu af wat vroeger normaal of zelfs goed gevonden werd? Verklaringen gebaseerd op economische omstandigheden, wetenschappelijke ontdekkingen en voortschrijdende inzichten suggereren dat het streven naar rechtvaardigheid ondergeschikt is aan banale kwesties, dat opvattingen over goed en kwaad relatief zijn of dat mensen nu beter weten hoe ze zich dienen te gedragen.

Dat is nogal arrogant. Ook nu voltrekken zich gruwelen in de wereld en worden er fouten gemaakt waarover historici zich later zullen verbazen. Het is alleen te verdragen voor wie gelooft dat het leven een hoger doel heeft en dat de mensen slechts een fractie van Gods werkelijkheid zien en begrijpen. Bryson dwingt zijn lezers tot realisme.

Een huis vol. Een kleine geschiedenis van het dagelijks leven
Bill Bryson. Uitg. Atlas, Amsterdam 2010. 526 blz. → 24,90